

DIARI D'UN BIZANTÍ ESCÈPTIC

ENRIC SÒRIA

La figura de Josep Iborra no requereix presentació al País Valencià, potser sí en la resta del nostre àmbit. Durant dècades, va ser el crític de guàrdia de la literatura valenciana: minuciós, penetrant i sempre atent a l'evolució dels corrents i a l'aparició de noves veus. També va ser un assagista brillant, bé que només va fer públic un excipient exigü d'aquesta faceta seua —tan valuosa com l'altra o potser més i tot— al final dels seus dies, amb llibres que alhora busquen i defugen la definició de dietaris, com *Inflexions* (2005) i *Breviari d'un bizantí* (2008). En morir va deixar una pila enorme de manuscrits inèdits.

La literatura oculta de Josep Iborra ha tingut el millor marmessor possible en el seu fill, Enric, que ha heretat les qualitats d'escriptor subtil i crític sagaç del pare, però que sembla sostenir millors relacions amb les impremtes. Des del 2012, Enric Iborra ha tingut cura d'un grapat d'edicions de l'obra paterna: dos estudis sobre Joan Fuster (2012 i 2018); un volum, *L'estupor* (2018), que resseguia les línies i el to dels llibres d'assaig publicats en vida, i la monumental *Una literatura possible* (2021), que recull en dos volums de lletra atapeïda els seus textos de crítica literària i ens retorna en forma l'Iborra que ja coneixíem: el lector militant, assenyat i despert, compromés amb la literatura del seu temps i el seu lloc. Ara, aquesta tasca d'exhumació segueix amb la publicació d'un extensíssim *Diari*, de més de 900 planes, que s'ajusta a la polivalència típica del gènere amb totes les conseqüències.

Aquest volum és, en part, el diari d'un lector professional. Abunden els comentaris sobre llibres i les meditacions sobre què és això de la literatura i com es manifesta al llarg del temps, fonamentades en una llarga experiència i un cert gust per la reflexió teòrica, matisat per l'escepticisme i per alguna cosa semblant a la recança. Iborra ha detectat amb encert el pas de la consideració de la llengua com a instrument de l'expressió —quan el que importa és què s'hi diu— a la conversió de l'instrument en tema, quan el discurs té interès en la mesura que ens permet avaluar les estratègies del llenguatge. El centre d'atenció ha passat de les coses als mots. Iborra en diu bizantinisme. Ho deplora, pel que té de gratuït. El bizantinisme permet jocs d'enginy egregis, però es perd en un laberint d'espills encarats que acaba reduint-se a una elaborada forma de fer-se trampes al solitari, sense relació amb el món real. Un exercici de solipsisme, de vegades genial, que només pot atraure

als iniciats en aquest joc de mots encreuats de l'esperit. Iborra ho deplora, sí, però se sap bizantí. S'ha llegit Barthes, Derrida, Blanchot, Lacan i tot. No se'ls creu, però l'interessen, i va jugant-hi, amb displicència i amb un punt de desgana, però amb destresa. Iborra hi afegeix una decantació sociològica acusada i un ús constant de les categories marxistes en voga en el seu temps. En un moment arriba a dir que el gènere faulístic és intrínsecament petitburgés (Vladimir Propp n'hauria quedat parat). Amb tot, no és cap dogmàtic i sol esquivar les simplificacions.

Però aquest és també un diari íntim, no perquè continga anècdotes de la vida quotidiana, que d'això n'hi ha ben poc (pel diari, a penes sospitaríem que Iborra té un fill), sinó perquè l'autor s'autoindaga a fons, sense contemplacions, de vegades amb una incisivitat quasi cruenta. Al principi del llibre, tem estar condemnat «a ser un escriptor inèdit». Podem entendre aquesta angouxa en un escriptor com Guillem Simó, que convertí el seu diari en un crit desolat per a ningú, però no en un autor que, fet i fet, publicà uns quants llibres i una pila d'articles en vida. No era així quan va escriure aquest apunt. Podem imaginar la frustració d'un home introspectiu, de vitalitat morigerada, que havia arribat l'edat adulta amb la mateixa voluntat adolescent de comprendre-ho tot, de la cosmologia als bizantinismes del seu gremi, i es trobava desterrat, fent de professor a Linares, voltat per la grisor estupefacta de la dictadura. La temptació de l'astènia és comprensible.

Per sort, igual que l'atzar burocràtic el permeté tornar al seu país —on el seu treball podia tenir fruit—, la pràctica de l'escriptura li permeté trobar la seua veu. Ens trobem així, no sempre entre línies, davant l'itinerari d'un escriptor que aprèn a dominar el seu ofici i d'un home que es troba a ell mateix tot exercint-lo. La incertesa íntima no s'esvaeix del tot, perquè tots la sentim, i Iborra és massa honest per a amagar-ho, però la serenitat augmenta. Els mots tornen a parlar de coses, i el que l'espill ens mostra es va fent com més va més interessant. No solament reflecteix tota una època. A més, Iborra sap dir-se a si mateix.

JOSEP IBORRA, *Diari 1965-1977*. Introducció Enric Iborra
València: Institució Alfons el Magnànim. Centre d'estudis i investigació, 2022, 954 p., 30,00 €